

Dr Krystian Tuczyński

Uniwersytet Rzeszowski
ORCID: 0000-0001-8220-2199

Rola nauczyciela akademickiego w kształceniu e-learningowym¹

The role of an academic teacher in e-learning

Streszczenie

Treść artykułu została ukierunkowana na określeniu zadań spoczywających na nauczycielach akademickich w kontekście kształcenia e-learningowego.

W części pierwszej podjęto próbę określenia miejsca nauczyciela akademickiego w procesie kształcenia e-learningowego, z uwzględnieniem aktualnych trendów edukacyjnych. Część druga stanowi szczegółowe omówienie funkcji, jakie pełnić powinien wykładowca w swojej pracy dydaktycznej z uwzględnieniem kognitywno-konstruktywistycznej teorii uczenia się. Podsumowanie opracowania stanowią rekomendacje dla uczelni wyższych i nauczycieli akademickich w zakresie skutecznego stosowania technologii e-learningowych w procesie kształcenia.

Słowa kluczowe: nauczyciel akademicki, postawy człowieka, rola, e-learning.

Abstract

The content of the article is focused on defining the tasks of academic teachers in the context of e-learning education.

In the first part, an attempt was made to define the position of an academic teacher in the e-learning process, taking into account current educational trends. The second part is a detailed arrangement of the functions that a lecturer should perform in his didactic work, taking into account the cognitive-constructivist theory of learning. The summary of the study consists of recommendations for universities and academic teachers in the field of effective use of e-learning technologies in the education process.

Keywords: academic teacher, human attitudes, role, e-learning.

Wprowadzenie

Realia społeczeństwa informacyjnego dokonujące swoistej transformacji procesu kształcenia wymusiły poniekąd wykorzystanie do tego celu technologii e-learningowych, tym samym doprowadzając do wielu zmian dotyczących roli nauczyciela akademickiego.

¹ Artykuł powstał we współpracy z Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego w Pracowni e-learningu.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż charakterystyka wykładowcy w kształceniu e-learningowym nie jest ustalona „raz na zawsze”, lecz zmienia się płynnie wraz z wynikami codziennych doświadczeń edukacyjnych². Oznacza to, iż nauczyciel powinien nie tylko przekazywać gotowe informacje, lecz przede wszystkim uczyć, jak tworzyć z nich użyteczną całość (w myśl teorii kognitywnej) oraz w jaki sposób informacje selektywnie pozyskiwać, zgodnie z własnym układem pojęciowym (konstruktywizm)³.

Miejsce nauczyciela akademickiego w procesie kształcenia

K. Kuźmicz, zauważa, iż w przeciwieństwie do klasycznego rozumienia roli nauczyciela – jako znawcy i specjalisty w danej dziedzinie (stanowiącego jedyne źródło informacji) – w ujęciu nauczania e-learningowego stanowi on rodzaj przewodnika, który w swojej pracy stosuje model nauczania poszukującego⁴.

W podobnym tonie wypowiada się W. Strykowski, który twierdzi, iż nauczyciel akademicki w środowisku e-learningu nie przekazuje już gotowej wiedzy, lecz „ułatwia jej samodzielne zdobywanie poprzez poszukiwanie, dociekanie, odkrywanie, rozwiązywanie problemów, działanie oraz dyskutowanie”⁵. Przywołane słowa stanowią potwierdzenie dla oparcia e-learningu akademickiego na kognitywnej teorii uczenia się.

Potwierdza to E. Lubina, która nauczycielowi akademickiemu w kontekście e-learningu przydziela swoistą rolę przewodnika jako kluczowego elementu tej formy nauczania. W myśl teorii konstruktywistycznej nauczyciel powinien tak planować swoją pracę dydaktyczną, aby skłonić osobę uczącą się do samodzielnego i jednocześnie skutecznego poszukiwania rozwiązań i nabywania umiejętności, przy równoległym przyswajaniu koniecznej wiedzy. Autorka wyróżnia listę umiejętności cechujących dobrego nauczyciela realizującego kształcenie w trybie zdalnym, m.in.:

- konstruowanie i kontrolowanie więzi wewnątrz prowadzonej grupy przy równoczesnej konstruktywnej ocenie i stymulacji pracy użytkowników platformy e-learningowej,
- odczytywanie własnych i cudzych emocji przekazywanych za pośrednictwem mediów elektronicznych,
- budowanie motywacji użytkowników platformy e-learningowej, organizowanie pracy własnej oraz podopiecznych,

² E. Musiał, *Osobowość nauczyciela w dobie kształcenia przez Internet*, 16. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe „Komputer w Edukacji”, Kraków 2006, s. 165.

³ B. Siemieniecki, *Uniwersytet w świecie mediów i technologii informacyjnej* [w:] *Idea uniwersytetu. Reaktywacja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 321.

⁴ K. Kuźmicz, *E-learning. Kultura studiowania w przestrzeni sieci*, GWP, Gdańsk, 2015, s. 79.

⁵ W. Strykowski, *Szkola współczesna i zachodzące w niej procesy* [w:] *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, red. J. Strykowska, J. Pielachowski, eMPI2, Poznań 2004, s. 30.

- organizowanie pracy całego zespołu oraz kierowanie nim,
- dzielenie się własnymi doświadczeniami oraz budowanie płaszczyzn wymiany doświadczeń między uczestnikami procesu kształcenia⁶.

Zdaniem W. Walata nauczyciel pełni rolę „mediatora”, pośrednika pomagającego uczniom wybrać odpowiednią strategię uczenia się, sposoby rozwiązywania problemów i samodzielnego okrywania wiedzy⁷. Nauczyciel akademicki poprzez organizowanie metod aktywizujących umożliwia realizację procesu „konstruowania” wiedzy przez studentów, które w myśl teorii konstruktywizmu rozumiane jest jako „naturalne uczenie się”⁸. Działania te wspomagają studentów zarówno w zakresie zapamiętywania fragmentu rzeczywistości, jak i nadawania im własnego, upodmiotowionego znaczenia.

Wykładowca podczas planowania swojej pracy w akademickim środowisku online powinien wnieść pełen bagaż swojego doświadczenia dydaktycznego, tak aby mógł w jak największym stopniu odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Ponadto w trakcie przygotowywania się do zajęć winien uwzględnić cztery podstawowe prognozy dotyczące przyszłości kształcenia:

- w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat nauczanie za pośrednictwem sieci Internet obejmie ponad połowę wszystkich uczących się,
- student w środowisku online w przeciwieństwie do „tradycyjnego” wywodzi się ze społeczeństwa informacyjnego, co oznacza, iż technologie informacyjne (w procesie kształcenia rozumiane jako technologie e-learningowe) są przez niego wykorzystywane na co dzień,
- tworzenie materiałów dydaktycznych obligatoryjnie wymagało będzie wykorzystywania do tego celu TI⁹.

Należy dodać, iż wiedza nauczyciela w przestrzeni sieci powinna daleko wykraczać poza ramy określone przez przedmiot, którego naucza. Ponadto w myśl konstruktywistycznej teorii uczenia się pożądane jest, aby nauczyciel sprawnie prowadził dyskusje na platformie e-learningowej za pośrednictwem chatu lub forum¹⁰.

Funkcje nauczyciela akademickiego

S. Juszczyk, analizując rolę nauczyciela w procesie kształcenia online, wyróżnia jego trzy podstawowe funkcje: organizacyjną, społeczną oraz intelektualną.

⁶ E. Lubina, *Zmiany funkcji nauczyciela w nauczaniu na odległość*, „e-Mentor” 2004, nr 4(6).

⁷ W. Walat, *Edukacyjne zastosowania...*, dz. cyt., s. 31.

⁸ K. Kuźmicz, *E-learning...*, dz. cyt., s. 80.

⁹ T. Chudak, *Nauczyciel online – materiał do refleksji*, cz. 1, Wyd. Polskiego Uniwersytetu Wirtualnego, Łódź 2003.

¹⁰ B. Morka, *Kompetencje nauczycieli...*, dz. cyt., s. 110–124.

Organizacyjna rola nauczyciela związana jest ściśle z przygotowaniem zagadnienia, które stanowić będzie swoiste „pole do dyskusji” dla studentów na platformie e-learningowej.

Druga z wyróżnionych ról społecznych nauczyciela dotyczy stworzenia tzw. gruntu w postaci wprowadzenia do dyskusji, np. poprzez kurs e-learningowy wprowadzający do zagadnienia będącego jej tematem.

Funkcja intelektualna stanowi ważny aspekt e-learningu. W skład jej zakresu wchodzi tzw. intelektualne modelowanie studentów, które wymaga bardzo dużego doświadczenia, wiedzy oraz umiejętności¹¹.

Analizując rolę nauczyciela akademickiego w kształceniu e-learningowym, warto zapoznać się z twierdzeniem zaproponowanym przez B. Siemienieckiego oraz W. Lewandowskiego. Autorzy ci zauważają, iż nauczyciel przestaje być już w centrum procesów poznawczych, stając się jedynie konsultantem procesu kształcenia¹². W kontekście e-learningu działania dydaktyczne realizowane przez nauczyciela rozumiane są jako proces ciągły, co ma znaczenie przy układaniu i realizacji kursów na platformie e-learningowej.

Konstruktywistyczne ujęcie roli nauczyciela akademickiego zauważył D.H. Jonassen. Utworzył on listę wytycznych, w oparciu o które powinien realizować proces e-kształcenia. Wyróżnił m.in.: potrzebę przedstawiania rzeczywistych problemów, pokazywanie naturalnej złożoności świata, przedstawianie rzeczywistości z wielu perspektyw oraz stosowanie problemowych strategii uczenia się. Ponadto jego zdaniem nauczyciel powinien położyć szczególny nacisk na konstruowanie wiedzy (zależnie od kontekstu), nie zaś jej „mechaniczne odtwarzanie”. Ostatnim aspektem ujmowanym przez D.H. Jonassena jest dominująca rola komunikacji na linii nauczyciel akademicki – student, która stanowi kluczową rolę w procesie uczenia się za pośrednictwem platform e-learningowych¹³.

Uzupełnieniem listy mogą być słowa T. Chudaka, który w odniesieniu do komunikacji uwzględnił zachęcanie studentów do aktywnego uczestnictwa w dyskusjach, otwartość na pytania i sugestie, integrację grupy (poprzez zapoznanie się z każdym z uczestników) czy koordynowanie działań mających na celu spójność dyskusji¹⁴.

Nauczyciel powinien posiadać kompetencje komunikacyjne, których zadaniem jest zrozumiałe wyrażenie swoich intencji w stosunku do odbiorców (uczniów)¹⁵.

Bardzo ważną rolę z punktu widzenia pracy nauczyciela akademickiego

¹¹ S. Juszczyk, *Edukacja na odległość...*, dz. cyt., s. 202–203.

¹² B. Siemieniecki, W. Lewandowski, *Internet w szkole: materiały do szkoleń*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998, s. 12.

¹³ D.H. Jonassen, *Thinking Technology: Toward a Constructivist Design Model*, „Educational Technology Publication” 1994, no. 34, s. 35.

¹⁴ T. Chudak, *Nauczyciel online...*, dz. cyt.

¹⁵ W. Lib, *Kompetencje komunikacyjne uczniów kończących szkołę podstawową w zakresie pojęć technicznych*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2014, nr 5, s. 23–25.

odgrywa nieporuszana dotychczas funkcja motywacyjna. Literatura poświęcona temu zjawisku prezentuje kilka technik motywacji studentów, wśród których prym wiodzie model G. Salomon. Autorka wyróżnia podstawowe elementy motywacji studentów:

- wytworzenie przyjaznej atmosfery wraz z integracją grupy,
- przeniesienie otrzymanych efektów na grunt kształcenia e-learningowego oraz zapoznanie uczestników z harmonogramem zajęć,
- realizacja kursu (śledzenie efektów edukacyjnych studentów, realizacja metod aktywizujących),
- czynności podsumowujące działalność procesu kształcenia wraz z określeniem przyszłych działań o charakterze dydaktycznym¹⁶.

Uzupełnienie próby określenia roli nauczyciela akademickiego w kształceniu e-learningowym stanowić mogą słowa S. Juszczyka, który twierdzi, iż podobnie jak w edukacji tradycyjnej, rola nauczyciela pozostaje bardzo ważna, a wręcz fundamentalna. Często jednak dochodzi do sytuacji, w których nauczyciel, bazując na swoim doświadczeniu pedagogicznym w nurcie nauczania tradycyjnego, próbuje w bezpośredni sposób przełożyć je na kształcenie w trybie e-learningowym. Transfer metod i środków dydaktycznych na grunt elektronicznego medium bez ukończenia specjalistycznych kursów (lub samodoskonalenia) w dziedzinie metodyki nauczania w środowisku online w znacznej mierze odbija się na jakości procesu kształcenia akademickiego. Ważne jest, aby w nowatorskiej formie nauczania, wykorzystując nawet najbardziej zaawansowane technologie informacyjne, traktować je jedynie jako narzędzia, które pomagają rozwiązywać określone problemy. Kluczowym zadaniem nauczycieli staje się tutaj permanentne aktualizowanie swoich kompetencji zarówno z zakresu tradycyjnej funkcji przekazu informacji i wartości, umiejętności szybkiego reagowania na pojawienie się nowych potrzeb, jak i kształtowania odpowiednich postaw¹⁷.

Podsumowanie

Kluczowym zadaniem uczelni akademickich powinno być utworzenie centrów kształcenia na odległość, które wspierałyby technicznie i merytorycznie nauczycieli akademickich w zakresie realizacji kształcenia zdalnego. Uczelniane centra zapewniałyby warunki do prowadzenia zajęć za pośrednictwem technologii e-learningowych. Kluczowym zadaniem tych jednostek powinno być ponadto organizowanie cyklicznych kursów doskonalących kadrę akademicką w zakresie stosowania nowatorskich form kształcenia.

¹⁶ K. Kuźmicz, *E-learning...*, dz. cyt., s. 81.

¹⁷ S. Juszczyk, *Edukacja na odległość...*, dz. cyt., s. 205.

Zadaniem nauczycieli akademickich jest samodoskonalenie swojego warsztatu pracy. Rolą osoby prowadzącej zajęcia jest stałe aktualizowanie swojej wiedzy przy wykorzystywaniu do tego celu rozmaitych technologii e-learningowych. Kluczową rolę pełni świadomość potrzeby całościowego uczenia się (ang. *lifelong learning*) w gwałtownie rozwijającej się rzeczywistości.

Nauczyciele akademicy powinni korzystać z bogatego doświadczenia uzyskanego w kształceniu tradycyjnym oraz na tyle, na ile to możliwe, przełożyć je na realizację kształcenia w trybie zdalnym. Tylko takie podejście w zmieniającym się społeczeństwie opartym na technologiach, może stanowić podstawę pełnego zrozumienia na poziomie nauczyciel – student oraz dać gwarancję braku wykluczenia cyfrowego, które stanowi problem szczególnie dla osób posiadających wypracowane metody nauczania, które w dzisiejszych czasach przestają być aktualne, ale nadal praktykowane przez grupę nauczycieli akademickich.

Podsumowując rozważania dotyczące roli nauczyciela akademickiego w procesie kształcenia e-learningowego wyróżnić można pięć podstawowych aspektów, w których nastąpić powinien rozwój kompetencji. Należy do nich kolejno:

- realizacja procesu kształcenia za pośrednictwem technologii e-learningowych,
- kontakt ze studentami za pośrednictwem technologii e-learningowych,
- rozwój naukowy wspomagany technologiami e-learningowymi,
- pozyskiwanie treści kształcenia za pośrednictwem technologii e-learningowych,
- zarządzanie procesem kształcenia za pośrednictwem technologii e-learningowych¹⁸.

Wymienione elementy stanowią praktyczną podstawę do realizacji badań z zakresu postaw nauczycieli akademickich w odniesieniu do e-learningowej formy kształcenia.

Bibliografia

- Chudak T., *Nauczyciel online – materiał do refleksji*, cz. 1, Wydawnictwo Polskiego Uniwersytetu Wirtualnego, Łódź 2003.
- Jonassen D.H., *Thinking Technology: Toward a Constructivist Design Model*, „Educational Technology Publication” 1994, no. 34.
- Juszczak S., *Edukacja na odległość – kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
- Kopciał P., *Analiza metod e-learningowych stosowanych w kształceniu osób dorosłych*, „Zeszyty Naukowe Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki” 2013, nr 9.
- Kuźmich K., *E-learning. Kultura studiowania w przestrzeni sieci*, GWP, Gdańsk 2015.
- Lib W., *Kompetencje komunikacyjne uczniów kończących szkołę podstawową w zakresie pojęć technicznych*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2014, nr 5.
- Lubina E., *Zmiany funkcji nauczyciela w nauczaniu na odległość*, „e-Mentor” 2004, nr 4(6).

¹⁸ P. Kopciał, *Analiza metod...*, dz. cyt., s. 99.

- Morka B., *Kompetencje nauczycieli prowadzących zajęcia online* [w:] *Teoretyczno-metodyczne podstawy rozwoju e-learningu w edukacji ustawicznej*, red. Z. Kramek, ITE, Radom 2007.
- Musiał E., *Osobowość nauczyciela w dobie kształcenia przez Internet*, 16. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe „Komputer w Edukacji”, Kraków 2006.
- Salata E., *Dokształcanie nauczycieli w kontekście idei i praktyki uczenia się w ciągu całego życia*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2019, nr 3.
- Siemieniecki B., *Uniwersytet w świecie mediów i technologii informacyjnej* [w:] *Idea uniwersytetu. Reaktywacja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.
- Siemieniecki B., Lewandowski W., *Internet w szkole: materiały do szkoleń*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.
- Strykowski W., *Szkola współczesna i zachodzące w niej procesy* [w:] *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, red. J. Strykowska, J. Pielachowski J., eMPi2, Poznań 2004.
- Walat W., *Edukacyjne zastosowania hipermediów*, Wydawnictwo UR, Rzeszów 2007.